

ДВАНАЕСТИ МЕЂУНАРОДНИ ФЕСТИВАЛ ЕТНОЛОШКОГ ФИЛМА

XII међународни фестивал етнологског филма одржан је од 3. до 7. децембра 2003. године у наменском простору Етнографског музеја. Уз техничку и медијску подршку Радио Телевизије Србије, као и сваке године, организатор манифестације и пратећих програма био је Етнографски музеј у Београду. Протоколарни део програма на свечаном отварању био је садржан и инспиративан. Уметнички део је извело Друштво за културу и туризам „Вукашин – Вуле Јевтић“ из Рибарске Бање код Крушевца. Сплет изворних народних песама био је увод у својеврсну реконструкцију обичаја, ритуалну поворку *вучара*, а напоследку је за учеснике, госте и представнике медија приређено послужење народним јелима и пићима из тог краја. Целокупан доживљај може се сматрати и својеврсним упознавањем елемената традиционалне културе једног подручја.

Фестивал је отворио наш познати филмски редитељ Срђан Карановић, а на отварању су приказана два филма: *Grand Prix Једанаестог међународног фестивала етнологског филма: Карка из пехара бесмртности (Карка z poháru nesmrtnosti)*¹ производња: Czech Television, Trš-Štinglová creative Team, режија: Вилијам Полтикович; *Из конкуренције Дванаестог међународног фестивала етнологског филма Помашки дивани*, производња: Beta VХ, Будимпешта, Мађарска, 2003, режија: Аурел Киш и Предраг Лончарски.

На фестивалу је приказано укупно 50 филмова, из продукционих кућа 14 држава, и домаћих продукција, сви у оквиру три званична и два пратећа програма. У термине **Конкуренција**, где су приказана остварења у борби за награде, сврстано је 28 филмова; преглед савремене продукције под називом **Информативна секција** чинило је 15 филмова, а четири филма одређени су као

¹ Због уједначеног приступа наслови филмова и програма фестивала наведени су као и у каталогу Дванаестог међународног фестивала етнологског филма.

Аматерска секција. Већ традиционалне пратеће програме чинила су два филма за *Специјални програм* и један филм *Визуелна антропологија*.

Конкуренција

РТС ТВ Нови Сад, Србија и Црна Гора: 1. МИ И НАШЕ КОМШИЈЕ БАРАЧКОВИ, 2003; 2. СТАРА ПЛАНИНА И КОСОВСКИ МИТ, 2002.

РТС ТВ Београд, Србија и Црна Гора: 1. ВИДО, ВИДОВДАНЕ, 2002; 2. ЛАЖА, 2002;

РТВ Крајина, Неготин, Србија и Црна Гора: 1. РАЈАЧКЕ ПИВНИЦЕ, 2003; 2. ВЕЖИ ДОБРО И ЧУВАЈ, 2003

Радио телевизија Зајечар, Србија и Црна Гора: 1. БОКАН, 2003; 2. БЛАГА БУБА, 2003

Народни музеј Пожаревац, РТС ТВ студио Пожаревац, Србија и Црна Гора: 1. БЕЛЕ ПОКЛАДЕ У ХОМОЉУ, 2003.

Christos Voupouras, Greek Film Centre, Costis Gikas, The Municipality of the Therme Spa, The Ministry of the Aegean, Грчка: 1. ПЛЕС КОЊА (Ї СНОРΟΣ ΤΟΝ ΑΛΟΓΟΝ), 2001;

Theodore Kalessis, Атина, Грчка: 1. ТРГ ХЕРОЈА (PLATEIA IROON), 2003 Beta ВХ, Будимпешта, Мађарска: 1. ПОМАШКИ ДИВАНИ, 2003.;

Hrvatska radio televizija, Загреб, Хрватска: 1. БЕДЕРСКЕ ПРИЧЕ, 2003; 2. КУХАРИЦЕ ИЗ МАРТИНА, 2003; 3. КУВАРИЦЕ, ЗЛАТО МОЈЕ, ТЕБЕ ХВАЛИ ЈЕЛО ТВОЈЕ, 2003.

TV Romania, studio Timișoara: 1. СУНЦЕМ ОБАСЈАНА ОБРЕЖА (LA OBREJA, VIRUIND LUMINA), 2003.

Народен музеј, Куманово, Македонија: 1. СЕОСКИ ЦАМАЛАРИ – ОРАШАЧКИ МОМЦИ (СЕЛСКИ ЦАМАЛАРИ – ОРАШАЧКИ МОМЦИ), 2002.

Музеј на Македонија, Скопље, Македонија: 1. ГОВЕДАР КАМЕН, 2002. Vremefilm studio, Софија, Бугарска: 1. ОПРОШТАЈ (ПРОШКА), 2003.

Lux Fugit Film, Formosa productions, Wallonie Image production, Triangle 7, Брисел, Белгија: 1. ДОМ (ТАТА), 2002

IWF WISSEN UND MEDIEN, Гетинген, Немачка: 1. ДУКИНА ДИЛЕМА (DUSA'S DILEMA), 2000; 2. ЈЕЗЕРО ЧАД, МАЈКА СВИХ ВОДА (THE LAKE CHAD, MOTHER OF ALL WATERS), 2002.

Asier Altuna, Xanti Ezkurra, Сан Себастијан, Шпанија: 1. ТОПЕКА (ТОПЕКА), 2002

Nichem BEN AMMAR, Тунис: 1. О РАЙСЕ, МОРСКИ КАПЕТАНЕ (OH RAIS LABHAR, THE CAPTAIN OF THE SEAS), 2002

Midicihause, Цирих, Швајцарска: 1. ЦИГАНИ, ПСИ И ЉУДИ (GYPSIES, DOGS AND PEOPLE), 2003.

Latvias TV, Рига, Летонија: 1. ПСАЛМИ ИСТОЧНЕ ЛЕТОНИЈЕ (SINGING OF PSALMS IN EASTERN LATGALE), 2002.

Seminar für Volkskunde/Europäische Ethnologie der Universität Münster & die Volkskundliche Kommission des Landschaftverbandes Westfalen-Lippe, Минстер, Немачка: 1. МЛАДА МИСА У ХАГШТЕДУ (PRIMIZ IN HAGSTEDT), 2001 – 2003.

Nigol Bezjian, Јерменија: 1. СВЕТО МИРО (MURON), 2003.

Информативна секција

РТС ТВ Београд, Србија и Црна Гора: 1. ПЛЕТЕМ ВЕНАЦ ЂУРЂЕВОМЕ ДАНКУ, 2002; 2. МУТАВЕ ВОДЕ, 2002; 3. БИСЕР ДУЊА БОГА МОЛИ, 2003

РТС ТВ Нови Сад, Србија и Црна Гора: 1. НЕШТИН – КУЋА ЗА СЕЋАЊЕ, 2002; 2. СТРПЉЕЊЕ, 2003; 3. АЗБУКОВИЦА, 2003

РТВ Крајина, Неготин, Србија и Црна Гора: 1. ЉАЉИНА ВОДЕНИЦА, 2003.

Радио телевизија Зајечар, Србија и Црна Гора: 1. ТЕТКИНДАН - БИБИЈАКО ЂИВЕ, 2002

Шумадија филм, Велика Плана, Србија и Црна Гора: 1. БИЉАНИ ПЕТАК, 2003.

Народен музеј, Куманово, Македонија: 1. ЕРДЕЛЕЗЕ – ЖИВА ТРАДИЦИЈА (ЕРДЕЛЕЗЕ – ТРАДИЦИЈАТА ПРОДОЛЖУВА), 2003.

Hrvatska radio televizija, Загреб, Хрватска: 1. АНИНЕ ПЕСМЕ, 2003; 2. ПОСЉЕДЊИ ЗАЉЕВ ПАНОНСКОГ МОРА, 2002;

Производња: Midicihause, Цирих, Швајцарска: 1. БОСНА МОСТ СВЕТОВА, 2003.

Nigol Bezjian, Јерменија: 1. ЖАР (VERVE), 2003.

Аматерска секција

Добривоје и Добрила Пантелић, Д. Брезовице, Србија и Црна Гора: 1. ДАЈ БОЖЕ И ДОГОДИНЕ, АЛ' У БОЉЕМ, 2003.; 2. ДУКАТИ ПЕТРОВДАНСКИ, 2003. 3. БОЖИЋ У ГАЈУ, 2003.;

Љубица Стојадиновић и Културно-просветни центар, Жагубица, Србија и Црна Гора: 1. ПУТ ДО ВЕЧНОГ БОРАВИШТА, 2001.

Специјални програм

IWF, WISSEN UND MEDIEN, Goettingen, Немачка: 1. РЕЧНИ РИБОЛОВ НА ВЕЗЕРУ У НИНБУРГУ – РУТИНА ПОРОДИЦЕ ДОБЕРШУЦ (WE-SER RIVER FISCHERY AT NIENBURG – DAILY ROUTINE AT THE DOB-BERSHÜTZ FAMILY), 1986/87; 2. РАДНИ ДАН У СОЛАНИ (DAILY ROU-TINE IN A BOILERY), 1986.

Визуелна антропологија

Продукција ПЛУС, Скопље, Македонија: 1. АДАК, 2003.

Каталог фестивала, где су филмографски обрађени сви филмови који су ушли у било који од програма, штампан је двојезично. Уредник каталога је Божидар Зечевић, драматург и филмски критичар, стручни сарадник Марко Стојановић, етнолог-кустос, а уводни текст *Етнографски филм – између документа, реконструкције и стилизације* припремио је др Душан Дрљача, етнолог, чија су запажања о стази и странпутицама етнолошког филма у протеклим деценијама, закључно са садашњим стањем, антиципирани одређена преиспитивања која су потакла дискусије на округлом столу фестивала као и неке од закључака жирија.

Уводничар и модератор разговора за *Округли сто* био је Божидар Зечевић, а експозе *Визуелна антропологија у светлу новије продукције*. Адина Варгату, председник жирија, потом је целовито изложила активности филмског студија *Астра* у граду Сибиу у Румунији, односно искуства у организацији бијеналног фестивала етнолошког филма у Сибиу, што је представљало увод у дискусије. Током дискусије искристалисан је проблем, нова организација програма и категоризација филмова на фестивалу, услед чињенице да остварења иностраних продукција све више одређују правац фестивала, и првенствено имајући пред собом очигледно неповољне услове за развој домаћих стваралаца, што њихове филмове поставља у други план. Потоњи закључак био је да рад на јасном разграничењу аматерске и професионалне продукције, такође, и непосредно зависи од материјалног стања потенцијалних аутора. Потребно је, такође, инсистирати на афирмацији филмских аматера, чији број и учешће последњих година знатно опада.

Приспела остварења прошла су кроз тријажу Савета Фестивала, који је ове године обављао и функцију Селекционе комисије, и радио је у саставу: др Бојан Жикић, етнолог, мр Слободан Наумовић, етнолог, Божидар Зечевић, драматург, Саша Срећковић, етнолог. Жири Фестивала, који је одлучивао о наградама, радио је у саставу: Адина Варгату, филолог и антрополог, председник Жирија, и чланови Жирија: мр Слободан Наумовић, етнолог, мр

Весна Марјановић, етнолог, Нада Замфировић, етномузиколог и Вера Влајић, филмски редитељ. Потребно је истаћи да је ово, у ствари, прва година фестивала када је у Жирију био или председавао један члан из иностранства с обзиром на то да је председник стручњак и филмски радник из Румуније. Та чињеница, као и већ наведена преиспитивања и изазови који су толико нарасли да је неопходно спровести промене, свакако су током формалних или неформалних окупљања на фестивалу резултовали садржајем саопштења Жирија током проглашења награђених филмова:

Свако ново издање фестивала доноси другачије изазове. Мењајући се од године до године, укупна понуда филмова утицала је на то да и карактеристике сваке селекције филмова имају своје посебности. Реагујући на такве изазове, концепција Фестивала се мења, а са њом и критеријуми вредновања. Оригинална идеја била је да фестивал омогући приказивање, вредновање и уважавање филмова о народној традицији региона. Временом, дошло је до проширења тематских оквира за прихватање филмова, што се одразило и на промене у концепцији и улози фестивала. Посебан проблем приликом вредновања филмских остварења чине разлике у типу продукција, од технички усавршених продукција научних и антрополошких институција са богатом логистичком подршком, преко универзитетских одсека за антропологију, ТВ студија, до независних филмских стваралаца. Заправо, од филмова који имају квалитетну материјалну основу и могућност да на ефектан начин, импресивно, пуног доживљаја – зато што је филм првенствено уметност, технички на завидном нивоу представе феномен – до оних који су рађени скромнијим средствима, али чине вредан допринос према захтевима визуелне етнологије/антропологије.

У складу с таквим виђењем тренутног стања на фестивалу, Жири се определио да награде додели следећим филмовима:

Награда за најбоље аматерско остварење додељује се филму ПУТ ДО ВЕЧНОГ БОРАВИШТА аутора Љубице Стојадиновић због чињенице да је награђени филм целовит и вредан етнолошки запис погребних обреда у североисточној Србији, са добро очуваном архаичним елементима и симбиозом предхришћанских и хришћанских ритуала. Визуелни материјал верно документује све значајне моменте ритуала, успешно транспонујући емотивна стања учесника. Коментар веродостојно излаже ставове и веровања хабитаната локалне средине, без наметања постојећих стручних тумачења приказаног ритуала. Посебну вредност даје поштен и непосредан ауторски приступ осетљивој теми какву представљају погребни обичаји.

Равноправна награда за изузетан допринос етнолошком филму додељује се остварењу ПЛЕС КОЊА аутора Христоса Вапураса, у коме снажно истакнут спој играно-наративне и документарне структуре експресивно преноси обиље традиционалних митова, обичаја и веровања грчке заједнице избеглих становника из Мале Азије, а насељених на острву Лезбос. Преплитањем византијског начина појања и оријенталне игре ножем, уз звуке тарабуке, музичким језиком, аутор сведочи о синкретичном споју

две културе које су дубоко усађене у становнике острва. Интимне исповести, сећања о учешћу у ритуалу, потпомогнути сценама ритуалног жртвовања бика, и надасве архетипском игром коња, потом богатство у детаљима, тренуци када прсти и зуби постају инструменти за музичку асоцијацију на галоп, све то надраста личну причу и постаје докуменат о људима у времену и простору.

Равноправна награда за изузетан допринос етнолошком филму додељује се подједнако филмовима: 1. ДУКИНА ДИЛЕМА аутора Жана Лидала, који је настао на основу материјала сакупљаног током вишегодишњег проучавања заједнице Хамара у јужној Етиопији. Филм нуди интиман али ненаметљив поглед у живот хамарске породице. Публика прати њихову свакодневицу, посматра значајне моменте из њихових живота, сазнаје о њиховим односима, као и о малим, и не тако малим породичним сукобима. Дуге секвенце у широком плану истичу хуману лепоту, емоције и поједине сегменте уоквирене причом. Повлашћени увид у динамику сукоба остварен је захваљујући дуготрајном боравку на терену и посебном квалитету односа аутора и чланова посматране породице; 2. МЛАДА МИСА У ХАГШТЕТУ, групе аутора: Кристина Ака, Кристина Мух, Јоаким Возидло, резултат је „визуелне антропологије домаћег терена“, у продукцији Семинара за европску етнологију Универзитета у Минстеру, зато што показује да етнологи веома успешно могу представити локалну заједницу која се припрема да увећа прву службу свога свештеника. Филм сведочи о значају првог обреда и церемонијала прве мисе младог свештеника за целокупну заједницу. Уверљиво доказује како се убрзаном урбанизацијом сеоских насеља солидарност и осећање припадности, заједништва, не морају изгубити, као ни устаљене форме њиховог исказивања. Ефектним преплитањем народних игара, свирке месног блех-оркестра и духовне музике дочарана је музичка слојевитост у традицији.

Иако су снимани у битно различитим културним срединама и баве се другачијим темама, оба филма веома успешно илуструју основне вредности антрополошког приступа визуелном регистровању друштвене стварности. Одликује их систематичност и прецизност представљања сложених друштвених односа у заједници.

Равноправна награда за изузетан допринос етнолошком филму додељује се подједнако филмовима: 1. МИ И НАШЕ КОМШИЈЕ БАРАЧКОВИ аутора Светлане Парошки; 2. БЕДЕРСКЕ ПРИЧЕ, аутор Иво Кузманич. Филмови су рађени као телевизијске репортаже. Први показује снажну тежњу да се одвоји од стереотипа и приближи чисто документаристичком изразу, а други, у обратном поступку, открива наративне конвенције и инсистира на сумњи аутора у веродостојност телевизијске документарне грађе. *Барачкови* документују пропадање салаша услед дугогодишњег односа најшире заједнице према газдинским имањима и право су сведочанство о губљењу вредности које су давале смисао људским животима. Инсистирањем на контрасту крупних планова лица и панорамских снимака равничарских по-

ља са животињама појачава се утисак њихове немоћи и изгубљености. У другом филму аутор осмишљено ствара илузију уобичајеног телевизијског портрета мале заједнице, да би у наглom обрту показао сва ограничења са којима се ТВ екипа сусреће у покушају за кратко време разоткрије затворену локалну средину. Филм се приближава дебатама које карактеришу савремену антрополошку продукцију, у којима се преиспитују наративна средства и доводи у питање могућност веродостојног преношења „друштвене стварности“.

Grand Prix Дванаестог међународног фестивала етнологског филма додељује се остварењу О, РАЙСЕ, МОРСКИ КАПЕТАНЕ аутора Хишем Бен Амара. Снажна, емоцијама набијена прича једног рибара са рта Бон у Тунису поткрепљена је призорима архаичног лова на туњеве. Измењено стање трансa у коме се одвија борба рибара са будућим уловом представља својеврстан ритуал, у коме се преплићу радост и туга у њиховим животима. Узбудљива прича о преотимању тајних техника рибарења од јапанских капетана испричана кроз страсним казивањима тунижанских рибара. Специфичан начин рибарења, презентован ефектном употребом камере, постаје естетски доживљај раg excellence. У целини, филм надахнуто, и надамсе искрено, показује недаће и сиромаштво заједнице рибара, али и срчаност, храброст и оптимизам, што га чини изузетним уметничким делом и прворазредним антрополошким документом.

Целокупни ток фестивала, у односу на претходне године, пратила је јача медијска промоција, реализовани су нови ТВ спот и цингл. Прилози у штампаним медијима, у ТВ и радио програмима локалних и националних електронских медија, ТВ спот, цингл и инсерти из филмова, емитовани су по разрађеном медија-плану. Радио Телевизија Србије, као медијски спонзор, приредила је специјалну емисију посвећену овој манифестацији, а урађена је и web-презентација фестивала, што представља даљи рад на изласку пред што ширу јавност.

Гости овогодишњег фестивала били су многи аутори филмова, бројни новинари, представници дипломатских служби у Београду, па су међу домаћим гостима запажени: Љубица Стојадиновић, Светлана Парошки, Тихомир Радетић, Светлана Азањац, Зоран Миленовић, Даринка Михајловић, Даница Ђокић, Сузана Антић, Зденка Голубовић; док су од иностраних гостију фестивала били присутни Владо Боцев и Анита Ђорђиеска из Македоније, Павла Раковска из Бугарске, Алексеј Готхарди-Павловски и Иво Кузманић из Хрватске, Василе Богдан и Миодраг Обрадов из Румуније, Нигол Безјан из Јерменије, Христос Вупурас из Грчке, Гинта Калдава и Иева Фрејнберга-Упмале из Летоније (Латвије).

Марко Стојановић